

Небезпечні тварини і рослини

Серед величезної різноманітності живих істот одне з перших місць за кількістю видів посідають тварини. Багато з них надзвичайно корисні. Вони нас "годують" і "одягають". Але вирушаючи на природу, нам завжди потрібно пам'ятати про небезпеку зі сторони деяких тварин.

До небезпечних тварин, які водяться в наших лісах, насамперед треба віднести вовка. Це розумний, спритний, витривалий, нахабний і сильний звір. Досвідчений вовк здалеку відрізняє мисливця від немисливця, незброєних людей не боїться, часом навіть не звертає уваги на крики. Але в разі небезпеки намагається непомітно зникнути або затаїтися. В лісовій хащі рухається безшумно, ніби тінь. Добре бачить у сутінках. Доздобичі вовки підкрадаються, наздоганяють її або підстерігають у засідці. Взимку полюють невеликою зграєю. Вовк може з'їсти відразу до 10 кг. м'яса. Але це тільки тоді, коли дуже вже зголодніє. Як правило, з'їдає приблизно 2 кг. їжі. Голодувати вовк може по кілька тижнів. Крім, свіжого м'яса, поїдає падаль, плазунів, комах, навіть ягоди і соковиті плоди. В суворі зими часто виводить з села собак, нападає на інших домашніх тварин, трапляються випадки нападу і на людей. Свої лігва вовки влаштовують у малодоступних для людини місцях, завжди поблизу води. Голос вовка - виття. Ним подається інформація про здобич, появу людини або чужої зграї. На відміну від собак вовк ніколи не закидає хвіст на спину. Коли лежить - кладе під голову, зігріває в хутрі кінчик носа. Розлючений вовк, вишкіривши зуби, хвостом розмахує, а наляканий - підгинає його під живіт. Високорозвинена психіка, вміння аналізувати ситуацію, скритий спосіб життя поки що дають вовкам змогу протистояти натиску людини. Тому, хто бачив вовка тільки в зоопарку, важко повірити, що на волі - це не жалюгідна, безпорадна, худа тварина, а красивий, міцний, широкогрудий звір. Вовки чутливі до чужого горя, але разом з тим вони не забувають і не прощають кривди, зневаги, зради, тому приручити його людині важко. Вовк віднесений до шкідливих звірів і знищувати його дозволяється різними способами протягом року.

А тепер згадайте домашню свиню. Але тільки для того, щоб переконатись, що вона майже не схожа на дику. На вигляд дикий кабан - це похмура, неповоротка істота, тулуб

масивний, ноги короткі. Має настовбурчену чорну рийку, наче відполіровані блискучі білі ікла, буру ще-тину на хребті. Форма голови і дещо стиснуте з боків тіло дозволяють дикому кабану швидко і майже безшумно бігати в найнепролазніших хащах. Іклами кабан рве коріння дерев, риє мерзлу землю. Ними ж, захищаючись або нападаючи, наносить во-рогу страшні рани. Особливо небезпечні дикі кабани, коли в них народжуються поросята. Доки поросята в лігві, наближатись до нього небезпечно. Захищаючи малят, самка може кинутись на лю-дину. Ретельно охороняє лігво і від хижаків.

Хоч і дуже рідко, але все ж таки зустрічається в північ-них районах Полісся рись. Зовні рись схожа на величезну кішку. Рудувато-сіра, плямиста, ноги довгі, хвіст ніби обрубаний, на вухах китиці. Тримається старих захаращених лісів. Лазить по деревах, плаває, полює ввечері і зранку, часом вдень. Здобич - косуль, зайців та інших тварин підстерігає з засідки, або нечутно підкрадається і нападає. Випадки нападу рисі на людей не спостерігались. Не напа-дає вона і на свійську худобу. Але обережність не завадить. Все може статися, якщо цього звіра чимось налякати.

Серед хижих тварин, які живуть у наших лісах є лисиця, енотовидний собака, кіт лісовий. Хоча вони і не становлять загрози для людей, однак треба оберігатися від їхніх укусів та подряпин. Особливо це стосується дикого кота. Дуже часто діти приймають його за домашню кішку. Зовні вони дуже схожі. Але дикий кіт крупніший, хвіст у нього короткий, но-ги, і вуха теж, а на горлі біла пляма. Вдень дикі коти, як і домашні, люблять грітисся де-небудь на сонечку, а увечері ви-ходять на полювання. Дикі коти дуже злі, якщо голодні. Вони і на собак кидаються, і на лисиць, і борсуків, навіть на косуль і молодих оленів. Ловить різ-них пташок, мишей, білок, зайців, їсть навіть змій і ящірок.

Отже, йдучи до лісу, потрібно пам'ятати, що тут можна зус-тріти незнайомих тварин, які для свого захисту мають зуби, кігті, роги. Взагалі, якщо ви доторкнулись до дикої тварини, треба негайно вимити руки, бо в людини і тварини близько 150 спільних хвороб.

Триматися подалі треба і від плазунів, бо вони бувають отруйними. Укус гадюки, з якою можна зустрітись у лісі, на га-лявині, болоті, викликає різкий біль і набряк на місці укусу. Хворобливий стан людини /запаморочення, біль у животі/ свід-чить про попадання отрути в організм. Якщо вчасно не надати потерпілому допомоги, то він помре.

Всі ми досить часто зустрічаємося з павуками. Інколи павуків, укусу яких становить загрозу для людини, називають отруйними. Між іншим, майже всі павуки отруйні. Тільки

деякі з них просто не можуть прокусити людську шкіру і тому безпечні.

Одним із найнебезпечніших павуків вважається тарантул, що в перекладі означає „чорна смерть”. Його укуси викликає психічний розлад, біль у всьому тілі, слино- і потовиділення, порушується робота серця, затрудняється дихання. Спеціальна сироватка не завжди доступна і тому, щоб попередити отруєння, можна скористатися старим методом - припекти ранку полум'ям запаленого сірника. Отрута при цьому нагріванні руйнується. У нашій місцевості таких отруйних павуків немає, але той хто збирається на відпочинок до Криму і Кавказу повинен бути обережним.

Навесні та влітку на кущах дерев, на траві у лісі сидить собачий кліщ. Причепившись до шерсті тварин або до одягу людини, кліщі деякий час повзають по ній, вибираючи місце, щоб присмоктатись. І якщо йому не зашкодити, кліщ може висмоктати велику кількість крові, і його тіло довжиною 1,5-2 мм, тоді роздувається до розмірів виноградини. Наситившись, кліщ відвалюється тепер він готовий до розмноження. В пошуках місця з достатньо тонкою і ніжною шкірою кліщ повзає по одязі і тілу людини близько трьох - чотирьох годин. Тому, якщо вчасно оглянути себе і одяг, можна повністю вберегтися від укусів. Якщо ж кліщ все-таки вліз у шкіру, не слід його відривати: ротова частина залишиться на шкірі і викличе нагноєння. Краще змазати тіло кліща олією /або лаком для нігтів/: трахейні дихальця його стануть закупореними і через годину він відвалиться сам. Укус сам по собі не загрозливий для життя людини, але кліщі можуть заразити багатьма важкими захворюваннями: енцефалітом, тифом, лихоманкою.

Серед комах, які небезпечні для здоров'я людини є комарі, блохи і воші. Самі укуси їх не шкідливі для людини, але вони можуть стати переносниками різних інфекційних хвороб.

Серед великої кількості рослин, що зустрічаються в лісі, на берегах річок, боліт, на городах, є багато отруйних. Попадаючи в організм людини, вони можуть спричинити отруєння і навіть смерть.

Однією з найотруйніших трав'янистих рослин є болиголов. В перший рік росту він розвиває пучок прикореневих листків. У цьому стані іноді й плутають його з петрушкою,

що дуже небезпечно. Особливо легко помилитися дітям, коли грядка чи рядок з петрушкою розміщені в забур'яненому місці, де часто росте по сусідству і болиголов. Усі частини рослини смердять мишами. Схожий на петрушковий і його корінь. Це все і стає причиною отруєння болиголовом. На другому році росту розвивається галузистий пагін, який на доброму ґрунті сягає 2 м заввишки /звичайно 70-150 см/. Стебло голе, борозенчасте, із синюватим нальотом, вкрите поздовжніми рисочками. Міжвузля стебла дудчасті. Діти іноді роблять з цього свищики та циркавки і беруть у рот, що дуже небезпечно. Плоди /насіння/ округло-яйцевидні, ребристі /отруйні/. Цвіте болиголов з травня по вересень. У народі знають сильну отруйність усіх частин цієї рослини. Але вона має і лікувальні властивості. Вживати болиголов можна тільки з дозволу лікаря.

Ще одна досить отруйна рослина - блекота. Це дворічна трав'яниста рослина з галузистими, густо вкритими м'якими волосками, пагонами, трохи липкими, заввишки 30-70 см. Листки яйцевидні, загострені. Квітки досить великі, чашечка біля основи клейко-волосиста, віночок п'ятилопатевий, бруднувато-жовтий. Плід - глечикоподібна коробочка з кришечкою, яка розкривається при досяганні, наповнена дрібним буровато-сірим насінням. Цвіте з травня по жовтень. Росте на засмічених місцях, по садах, городах, дворах, пустирях, вулицях, при дорогах, попід сараями і т.д. Треба попереджати дітей, щоб не куштували "маку" з глечиків - тобто насіння блекоти, бо це може мати трагічні наслідки. Незважаючи на отруйність, цю рослину не потрібно знищувати, тому, що вона на межі зникнення. А в медицині її використовують досить широко.

До сильно отруйних однорічних трав'янистих рослин відноситься дурман. Стебло у нього вінчасто-галузисте, гладке. Листки великі, майже лопатеві, загострені. Віночки квіток великі, білі. Плід - велика коробочка, зовні з зеленими колючками. Цвіте з червня по серпень. Росте на пустирях, засмічених місцях, на городах, вздовж сільських вулиць, на старих звалищах. Листки збирають під час цвітіння рослин, а насіння - восени з достиглих потрісканих коробочок, обережно, тобто не торкаючись руками рота, носа, очей. Щороку заготовляють свіжі запаси рослини, старі залишки спалюють. Дуже необхідна ця рослина в медичній практиці, оскільки має лікувальні властивості.

В лісах нашої області зустрічається ще одна дуже отруйна рослина - вовчі ягоди, або вовче лико. Це кущ заввишки 30-150 см., який зацвітає в березні-квітні. Квітки рожеві, запашні - пахнуть вином, сидять невеликими пучками по боках верхівок гілок і з'являються ще до листків. Кора жовтуватого-сірого, зморшкувата. Старші гілки голі, молоді - опушені, листки довгасті, до основи звужені. Плід - соковита однонасінна ягода, дозрівають у червні-серпні. Для використання в медицині з цієї рослини навесні збирають кору гілок, восени - стиглі ягоди. При збиранні кори варто захищати рукавичками руки, тому, що можуть з'явитися пухирці і виразки. Навіть пил сухої

розім'ятої кори при вдиханні викликає запальні процеси слизової носа, очей. Ягоди менш отруйні. Збирають їх восени стиглими і сушать на папері.

До отруйних рослин належить молочай. Є декілька видів молочаю: сонячний, болотний, кипарисовидний, лозяний. Це рослини з молочним соком. Ростуть на засмічених місцях, біля доріг, на городах, полях, в сухих соснових лісах, на пісках, луках, берегах річок, серед чагарників. Цвіте молочай у червні-серпні. Сама рослина багаторічна, сірувато-зелена або сизувата, гола, заввишки до 175 см. Молочай також має широке застосування в медицині.

Дуже отруйною вважається і така трав'яниста рослина, як вороняче око. У неї стебло пряме, стояче, заввишки 15-30 см. У верхній частині стебла яйцевидні, коротко загострені листки. Квітки - по одній у кожної рослини. Плід - сизувато-чорна ягода. Цвіте у травні-червні. Ростає в тінистих, переважно листяних лісах, заростях. З цією рослиною треба поводитись дуже обережно під час збирання на ліки.

На забур'яненних місцях, біля доріг, житла, на берегах річок росте ще одна отруйна рослина - паслін чорний. Це трав'яниста рослина, заввишки 25-70 см. Листки яйцевидні з зубчастим краєм. У неї дрібні білі квіточки і кулясті чорні ягоди, які часто приваблюють дітей. Та смакувати ними аж ніяк не потібно, бо вони отруйні. Хоч і не дуже широко, проте ця рослина має застосування в медицині.

Необхідно звернути увагу і на таку, здавалось би знайому рослину, як картопля. Всі ми кожен день споживаємо її у їжу. Але не всі знають, що картоплею можна отруїтися. У всіх частинах цієї рослини міститься отруйна речовина соланін. В дозрілій картоплині цієї речовини небагато, більше в самій шкірці. Не рекомендується вживати позеленілу картоплю, а також при її загниванні і проростанні. Тоді соланіну утворюється набагато більше. Відомі випадки отруєння картоплею як людей, так і тварин.

Що ж треба робити при отруєнні рослинами? Насамперед, необхідно викликати лікаря або самому звернутися в найближчу поліклініку. Та першу допомогу потрібно надати якнайшвидше, не чекаючи приходу лікаря, адже багато отрут діють настільки швидко, що найменша затримка при наданні допомоги потерпілому може призвести до важких наслідків. Перш за все, необхідно промити шлунок теплою водою з сіллю і викликати блювоту. Дуже важливо запобігти можливості всмоктування отрути в шлунок. Тому до приходу лікаря можна приймати суміш 2-3 яєчних білків з 250 грамами води або 0.5 літра

молока. Через 20-30хв. після прийому протиотрутної суміші необхідно викликати блювоту. Якщо потерпілий знаходиться без свідомості або схвильований, як це буває при отруєнні блекотою, дурманом і т.д., необхідно добре слідкувати, щоб він не заподіяв собі ніяких травм. Якщо потерпілий торкався до отруйних рослин, які викликають запалення шкіри, то необхідно промити уражені частинки шкіри водою /краще гарячою/ з милом і добре протерти ватним тампоном, змоченим 2% розчином марганцю, в крайньому випадку одеколоном. Для попередження отруєння такими рослинами важливо знати їх особливості, вміння розрізнити отруйні рослини від неотруйних попереджує від отруєнь. Не можна залишати дітей, особливо дошкільного і молодшого шкільного віку без нагляду в місцях, де трапляються отруйні рослини. Навколо житлових будинків, на території дитячих садків, шкіл отруйні рослини потрібно знищувати.

Вікторина "Чи знаєте ви отруйні рослини?" /5-9 кл./

1. Дворічна майже гола рослина заввишки 50-200 см., стебло

пряmostoяче, дуже розгалужене, борозенчасте, порожнисте, часто сизе, внизу з червоно-бурими плямами. Листки 30-60 см. завдовжки, голі, з порожнистим черешком. Середні і верхні листки дрібніші.

Квітки білі. Люди часто приймають цю рослину за петрушку. Росте

вона на лісових галявинах, засмічених місцях. Вся рослина смердить мишами.
/Болиголов/

2. Багаторічна гола рослина заввишки 50-120 см. Кореневище

навесні майже округле, щільне, восени довгасте, порожнисте, роз-ділене поперечними перегородками на повітряні камери. З надрізів

кореневища виділяється світло-жовтий сік, що подібний запаху селери. Стебло прямостояче,

вгорі розгалужене, порожнисте, часто з фіолетовим або пурпурним

відтінком. Рoste на болотах, вогких луках, біля берегів, у воді.

Цвіте у липні-серпні. Надзвичайно отруйна рослина, особливо кореневище. /Цикута/

3. Залозистоволохата рослина заввишки 20-60 см., з майже неправильними, сидячими квітками. Віночок брудно жовтуватий, вкритий сіткою фіолетових жилок. Плід - глечикоподібна коробочка, яка містить дрібне насіння, що нагадує мак. Рoste по засмічених органічними рештками місцях, отруйна (містить алкалоїд гіосціамін та ін.). Часті випадки отруєння дітей і рогатої худоби. Блекота використовується в медицині. Рoste як бур'ян на засмічених місцях, пустирях, вигонах, поблизу жител. Цвіте в травні-вересні. /Блекота/

4. Однорічна рослина. Стебло - пряме, висотою 30-120 см, вилчаторозгалужене, неопушене. Листки - чергові, яйцевидні, виїмчасто-зубчасті, загострені, на черешках довжиною 5-10 см. Квітки - на коротких ніжках, поодинокі в розгалуженнях стебла. Чашечка трубчаста, п'ятигранна. Віночок ліjkовидний, білий, у два рази довший за чашечку, до 10 см завдовжки. Корінь - стрижневий. /Дурман/

5. Куш, заввишки 30-150 см., із сірою або жовтувато-сірою

кору. Молоді гілки притиенуто-пухнасті з бурими бородавками.

Листки скупчені на верхівках пагонів, зверху темно-зелені, зісподу світліші, голі. Квітки світло-рожеві або білі, запашні, з'являються до розпускання листків, зібрані пучками. Плід - м'я-систа, соковита, яскраво-червона або жовтувата ягода. Рoste в листяних і мішаних лісах. Цвіте у квітні-травні. /Вовчі ягоди/

6. Багаторічна гола сиза рослина заввишки до 175 см.,

наприкінці цвітіння червоніє. Стебел кілька, вони прямі, розгалужені. Листки майже сидячі. Суцвіття нерівне, розгалужене. Нектарники овальні або довгасті. Рoste на заплавах, болотах, у степових балках. Цвіте у травні-червні. /Молочай болотний/

Питання до вікторини можна продовжити.

Книжкова виставка "Цікаве про тварин" /1-3; 5-9 кл./

Розділ I. "Звірі наших лісів".

Розділ II. "Тварини - друзі чи вороги".

Розділ III. "Тварини з "Червоної книги".

Літературу до книжкової виставки див. у "Списку рекомендо-ваної літератури".

Книжкова виставка "Дивовижний світ рослин" /1-3кл; 5-9 кл./

Розділ I. "Знай, люби, бережи".

Розділ II. "Отруйні рослини".

Розділ III. "Використання отруйних рослин в медицині".

Літературу до книжкової виставки див. у "Списку літератури".

Йосип Струцюк „Вовчі ягідки”

Лютий вовк, бо він сьогодні

цілий день блука голодний.

Завітав би у село –

там собаки, як на зло.

Мав би ноги молоді,

не журився він тоді.

Полетів би, наче куля,

не втекла б уже козуля!..

Йде понурий до ріки,

коли бачить – ягідки.

- Ягідки – то штука гожа,

вгамувати голод можна, -

каже сам до себе вовк.

Розкусив одну і ...змовк.

- Що за ягоди такі:

ні солодкі, ні гіркі,

тільки й того, що червоні!

Крикнув качур з-над ріки:

- То ж бо вовчі ягідки!

Опустився вовк на пень,

думав цілий довгий день:

„Ой, недобрі ягідки

наросли біля ріки!

Просто диво, хто б то міг

вовчими назвати їх! ..”

Список літератури

- Берест З.Л. Страшний звір - вухокрутка / З.Л. Берест // Паросток.-2006.- № 3-4.- с- 58-59.
- Векірчин К.М. Отруйні лікарські рослини: посібник-довідник / К.М. Векірчин .- Тернопіль: Богдан, 1999.-144 с.
- Заверуха Б.В. У світі рослин.- К.: Урожай, 1991.- 256 с.
- Зелений підводний капкан: [з життя крокодилів] // Клас. - 2006.- № 7.- с. 8-9.
- Змії // Дерево пізнання. - 2007.- Вип. 85.- с. 145-146.
- Коли кусають комахи. Невдалі зустрічі зі зміями. Отруйні рослини // Медицина: дитяча енциклопедія. - К., 2001,- с.339-343, 343-345, 346-347.
- Носаль І.М. Від рослини – до людини. – К.: Веселка, 1992. – 606 с.
- Поліщук С. Коли „загризають” комарі / С. Поліщук // Рівненська газета. - 2007.- 7 червня. - с. 13.
- Профілактика отруєнь грибами: методичні рекомендації Українського інституту громадського здоров'я // Позакласний час. - 2007.- № 9.- с 339-343.
- Стояновская Г. Что делать, если вас укусили: [как оказати первую помощь при укусе клеща, комара, диких животных, пчелы, осы, змеи] / Г.Стояновская // Комсомольская правда. - 2007.- 20-26 апреля. – с. 29.
- Тварини Червоної книги. – К.: Урожай, 1990. – 20 с.
- Терлецький В.К. Дивовижне у світі рослин. – К.: Урожай, 1990. – 208 с.
- Хвостаті сиріїди: [про мишей] // Соняшник. - 2007.- № 1.
- Яд, лікарство, деликатес: [про рибу-собаку або фугу] // Все для вчителів. - 2004.- № 25-26.- с. 49-50.